

DÜNYADA FAİZSİZ BANKACILIĞIN DOĞUŞU, TÜRKİYEDEKİ KATILIM BANKACILIĞININ GELİŞME SÜRECİ VE KONVANSİYONEL BANKACILIKTAN FARKLARI

Gökhan SÜMER¹

Fatih ONAN²

ÖZ

Türk finans yapısı içerisinde bankacılık sektörüyle karşılaştırıldığında daha kısa bir geçmişe sahip olan Katılım Bankaları, ülkemizdeki ekonomik ve siyasal konjonktürün etkisiyle birlikte son yıllarda hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Sermayenin küreselleşmesinin de etkisiyle, sermaye noksanlığı yaşayan kalkınmakta olan ülkelere yeni kaynaklar sunmaktadır. Diğer bir taraftan ise, faiz hassasiyeti nedeniyle ekonomiye kazandırılmamış atıl fonların da reel ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktadır.

Üç ana bölümden oluşan bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de faizsiz bankacılığın doğuşu, fon toplama-fon kullandırma yöntemleri ile konvansiyonel bankacılık sisteminden farkları, avantajları ve dezavantajları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Katılım Bankacılığı, Konvansiyonel Bankacılık

¹ Dr., Halkbank İskenderun Ticari Şube Müdürü

² Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

EMERGENCE OF PARTICIPATION BANKING IN THE WORLD, DEVELOPING PERIOD OF PARTICIPATION BANKING IN TURKEY AND DIFFERENCE VERSUS CONVENTIONAL BANKING SECTOR

ABSTRACT

Participation banking, that has a recent history rather than traditional banking in Turkish financial sector, has significantly grown so far. Developing countries that need capital accumulation especially benefit from these participation banks, thanks of globalized capitalization as of new investment opportunities. They also provide unused stocks to be used in the real economy.

There are 3 main parts included in the paper; explaining the emergence of participation banking, gathering stocks and the way of using it, advantages and disadvantages of participation banking versus conventional banking sector.

Key Words : Participation Banking, Conventional Banking

GİRİŞ

Katılım bankacılığı faaliyetlerinin ortaya çıkmasında en büyük etken İslam dininin koymuş olduğu kurallardır. Faizin İslam dininde yasak olması sebebiyle özellikle Müslüman toplumlarda biriken atıl fonları ekonomiye kazandırmak amacıyla katılım bankaları kurulmuştur. Katılım bankaları, özellikle İslam toplumunun ihtiyaçlarına, işlemlerinde faiz kullanmadan cevap veren finansal kuruluşlardır.

Faizsiz bankacılık ilkesi, paranın alınıp satılan bir mal olarak değil, bir değişim aracı olmasıyla ilgilidir.

Global dünyada faizsiz bankacılık sisteminin en güçlü temsilcilerinin HSBC ve CITI Bank olması, faizsiz bankacılık sisteminin dünyada hızla yayıldığını ve ekonomilere önemli katkılar yaptığını dair önemli bir örnektir.

1. DÜNYADA FAİZSİZ BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

Katılım bankası, İslami temellere dayanan bir tür finansal kurumdur. Katılım bankalarının en önemli özelliği, katılımcılarının, faiz kazancı yerine kazanılan kâr ve gelirleri paylaşmalarıdır. (Usulcan, 2013)

Bir finansman müessesesi olarak Faizsiz Bankacılık'ın dünyada ilk uygulaması Mısır Arap Cumhuriyeti'ndeki Mit Gamr kasabasında devlet başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde bütün bankaların devletleştirilmesi akımına karşı alternatif olarak geliştirilen bir deneme sonucunda ortaya çıkmıştır. Fellah (Mısır Köylüsü) tarımsal ve ticari ihtiyaçlarını karşılayan ve bunu yaparken müteselsil kefalet felsefesine dayanan, daha çok Venture-Capital (risk sermayesi) ile para vakfı karışımı özgün bir modelde çalışan bu kuruluşa banka sıfatının verilmesi bugün akademik bir tartışma konusudur. Model, hem bankacılığı, hem ticari ortaklığı (kâr ve zarar ortaklığı), hem tekafülü (sigorta) hem "barter" (takas), "icar" (leasing), factoring, vb. alt finansman metotlarını bir arada ve aynı çatı altında, aynı zamanda hayata geçirmiş kendine özgü bir modeldir. (www.riskonomi.com)

Köy Sandığı kavramına yakın bir metotla faaliyet gösterdiği bilinen bu bankanın fikir babası merhum Dr. Ahmed El-Naggar aynı zamanda bankanın hissedarı ve ilk idari personelidir. Bununla birlikte, İngiliz hakimiyeti dönemindeki Hindistan'ın Müslüman bölgelerinde (bugünkü Pakistan vb.) görülen bazı "kooperatif bankacılık" uygulamalarının da dünyadaki ilk faizsiz finansman örnekleri arasında yer alır.

Gelişimi münferit uygulamalar şeklinde birçok Müslüman toplumda 21. yüzyılın başlarından itibaren filizlenmeye başlayan bu hareketin bilinçli, organize ve çağdaş metotlarla hayata geçirilmesi fikri ilk kez merhum Suud kralı Faysal döneminde ortaya çıkmıştır.

Kalkınma sürecinin başındaki tüm ülkelerin kendisine yönelttiği fon taleplerini karşılamakta zorlanan Amerika Birleşik Devletleri bu gelişimin İslâm ülkeleri arasında bir an önce örgütlenerek büyük çaplı bir oto-f finansman kaynağı oluşturmasını tercih etmiştir. Dünya Bankası (IBRD) modelinde çalışacak birkaç büyük bölgesel banka kurulması ve bu yükün paylaşılması konusunda önyak olmuştur.

Bu amaçla Asya ve Afrika kalkınma bankalarının kuruluşuna paralel olarak 1975 yılında Cidde'de kurulan İslam Kalkınma Bankası (İKB) gerçekten de İslam ülkelerindeki kamusal projelere çok önemli boyutlarda katkıda bulunmasına karşın ihtiyacı karşılamakta yeterli olmamıştır.

Özel sektör projelerine finansman veremeyen İKB' nin bıraktığı boşluğu doldurmak üzere bazı Suudi, Kuveytli, Birleşik Arap Emiri vb. zengin Müslümanların örgütlenmeleri sonucunda 1981'de oluşan "Dar Al-Maal Al-İslâmi" adlı holding İsviçre'nin Cenevre kentinde kurularak faaliyete geçmiştir. Söz konusu gelişmelerin vermiş olduğu bilgi birikimi ve girişimcilik "Dallah Baraka Grubu" ve diğer bazı grupların yatırımlarıyla Orta Doğu'daki Müslüman

ülkelerde faizsiz finansman sistemi hızla yaygınlaşmıştır. Uzakdoğu'da (Malezya vb.) ülkenin yönetiminde söz sahibi zengin Müslümanların kurduğu banka ve finansman kurumları, Japon kültür ve teknolojisinin imkânları ile birleşince bölgenin büyük bir ekonomik sıçrama yapmasında lokomotif rolü oynamıştır.

Dünyada mevcut 135 müessese "faizsiz" finansman kuruluşu niteliğinde çalışmakta ve yaklaşık 150 Milyar Dolar'dan fazla bir kaynağı işlemektedir. Her yıl yayınlanan istatistik verilerinden anlaşıldığı üzere dünyada en büyük 1000 banka arasında yer alan bankalardan 89 adedi halen İslam ülkelerinde kurulmuş olan ve faizsiz sistemde faaliyet gösteren finansman kurumlarıdır. Dünyanın en büyük bankalarından Citibank bu sisteme yakın ilgi duymakta olduklarını ifade ederek bu gelişmenin içinde yer almaya gayret göstermektedirler. Bu ilgi, fiilen bu sistemde çalışan özel bankalar kurmak ve şubeler açmak şeklinde olduğu gibi mevcut faizsiz bankalarla ortaklaşa bazı projelere katılmak şeklinde de olabilmektedir. (www.riskonomi.com)

Faizsiz finansman sistemine batılıların 30 yıl önce yakıştırdığı sıfat, Türk halkı için de ters gelmeyen bir sıfattır; İslâm Bankacılığı... Ancak, faizin "haram" edilmiş olması sadece İslamiyet'te değil fakat tüm semavi dinlerde kabul gördüğü için, asli kültür öğelerine gittikçe daha çok ilgi duyan ve köklerindeki değerleri keşfeden bütün toplumlarda faizsiz bankacılık kavramı özel ve saygın bir yer kazanmaktadır. Kurucusu Prens Muhammed Al Faisal olan ve merkezi Cidde'de bulunan Dünya İslam Bankaları Birliği'nin en belirgin faaliyeti, konvansiyonel bankacılık standartlarını ve faizsiz finansman sistemini karşılıklı olarak birbirine adapte etmektir. (www.baskent.edu.tr)

2. TÜRKİYE'DE FAİZSİZ BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

25 Şubat 1984 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın, 21 Mart 1984 tarihinde T.C. Merkez Bankası'nın yayımladığı tebliğlerle sistemin ayrıntıları düzenlenmiştir. Daha sonra çıkarılan çeşitli tebliğ ve düzenlemeler sonucunda bu sistemin yasa ve mevzuat alt yapısı tamamlanmıştır. (Eskici, 2007)

Türkiye'de 1985 yılında kurulan Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş. İslami bankacılık prensiplerine göre kurulmuş ilk kurumlardır. Bunları 1989 yılında kurulan Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1991 yılında kurulan Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 1995 yılında kurulan İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 yılında kurulan Asya Finans Kurumu A.Ş. izlemiştir. 2001 yılında Türkiye'de yaşanan kriz döneminde İhlâs Finans iflas etmiş ve kapatılmıştır. Aynı yıl Ülker grubunca devralınan Faisal Finans, Family Finans adını almış ve 2005 yılında bu banka Anadolu Finans ile birleşerek

Türkiye Finans Katılım Bankası kurulmuştur. 2014 yılında kamu sermayeli Ziraat Katılım faaliyete başlamıştır.

3. FAİZSİZ BANKACILIK FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

3.1. Nakdi Krediler

Katılım bankalarının reel sektörü nakdi olarak fonlama yöntemleri aşağıda belirtilmiştir.

3.1.1. Kurumsal Finansman Desteği – Murabaha

Katılım bankası ile fon kullanacak tüzel kişilik arasında yapılan sözleşmeye istinaden tüzel kişiliğin ihtiyaç duyduğu emtia, gayrimenkul, menkul, hizmet alımının tüzel kişilik adına satın alınması ve belirli bir kar eklendikten sonra satıcıya peşin olarak ödenmesi bunun karşılığında da tüzel kişi ile önceden belirlenmiş taksit planı üzerinden müşterinin borçlandırılması işlemidir.(Darçın,2007)

Murabaha malın maliyetinin müşteriye bildirilmesi ve üzerine kar eklenerek satılmasıdır. Müşteri satın aldığı mal sebebiyle satıcıya ne kadar kar verdiğini bilmektedir.(Aktepe,2014)

Örneğin inşaat sektöründe faaliyetini sürdüren yatırımcı firma inşaat projesi için demir alımı yapmak için 100.000 TL kaynağa ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyacını banka kaynağı ile finanse etme kararı aldığını varsayalım. Katılım Bankası ile kredi ilişkisi içerisinde olan firma, bankaya alacağı demir ile ilgili satıcı firma tarafından hazırlanan proforma faturayı ibraz ederek mal alımında bulunmak için kredi talebinde bulunur. Taksit planı üzerinde anlaşıldıktan sonra ilgili banka proforma bedelini satıcı firmaya ödeyerek müşterisini nakdi olarak fonlamış olur. Daha sonra mal satış işlemine ait müşteri adına düzenlenmiş faturanın bir örneğini müşteri bankaya ibraz eder ve fonlama işlemi fatura ibrazı ile tamamlanmış olur.

3.1.2. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcıdan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankaları tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemidir.

3.1.3. Finansal Kiralama (Leasing)-İcara

3226 Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde leaseinge söz konusu malların katılım bankaları tarafından satıcıdan satın alınması ve tüzel kişiliğe kiralanması şeklindedir. Leasing işlemlerinde malın cinsine göre KDV (katma değer vergisi)tutarları belirlenmektedir. Leasingde üç taraf söz konusudur. Bunlar yatırımcı, leasing şirketi ve üreticidir. (Aktepe,2014)

Örneğin inşaat sektöründe faaliyetini sürdüren yatırımcı firma yaptığı inşaat projesi için vinç alımı yapmak için 1.000.000 TL kaynağa ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyacını banka kaynağı ile finanse etme kararı aldığını varsayalım. Katılım bankası ile kredi ilişkisi içerisinde olan firma, bankaya alacağı kule vinç ile ilgili satıcı firma tarafından hazırlanan proforma faturayı ibraz ederek leasing talebinde bulunur. Taksit planı üzerinde anlaşıldıktan sonra ilgili leasing sözleşmesinin noter tarafından onaylanmasını takiben, banka proforma bedelini satıcı firmaya ödeyerek müşterisini nakdi olarak fonlamış olur. Fatura banka adına kesildiğinden ürün bankanın mülkiyetine geçer. Firma aylık taksitlerini ödediğinde banka tarafından hazırlanan kira dekontunu alır ve muhasebesel işlemlerini gerçekleştirir. Vade sonunda ise banka sembolik bir bedel karşılığında ilgili malı müşterisine satar ve mülkiyet müşteriye geçerek leasing işlemi tamamlanmış olur.

3.1.4. Mudarebe

İslam bankalarının en fazla kullanabileceği mudarebe finans metodunda banka, projenin bütün masraflarını karşılar. Başka bir ifadeyle, yapılan yatırımdaki tüm sermayenin sahibi bankadır. Fon kullanan müşteri ise, işe emek ve ustalığının koyar.

3.1.5. Müşareke

İslam hukukunda Şirket'i-inan denmektedir. Mudarebe anlaşmasında bir taraftan sermaye, diğer taraftan emek konulurken, müşarekede taraflar işe hem emek hem sermayeleriyle beraber koyulurlar. Müşarekede ortaklığa katılanlardan bir veya birkaçının işi yapmasıyla ortaklardan her biri, işin yapılmasına katılmayanlar da dâhil, kâra önceden üzerinde anlaştıkları oranda hak kazanırlar.

3.1.6. Teverruk

Nakit bulmak amacıyla bir şahıstan vadeli olarak alınan malı bir başka şahsa peşin satmaya teverruk satışı denilir.(Aktepe,2014) Bu sistem katılım bankaları tarafından ödeme güclüğü çeken müşterilerin borçlarını yeniden yapılandırılması amacıyla kullanılabilir. İngiltere'deki metal borsasından, ödeme güclüğü çeken müşteriye kıymetli maden alım satımı yapılmak suretiyle kredinin yeniden yapılandırılmasının sağlanması işlemidir. Malezya vb. ülkelerdeki teverruk işlemi ise daha çok nakdi plasmanların yapılması için kullanılmaktadır.

3.2. Gayrinakdi Krediler

Katılım bankaları nakdi kredi desteklerinin yanı sıra nakdi işlemlerde de müşterilerine hizmet vermektedirler. Gayrinakdi krediler resmi kurum ve kuruluşlara, diğer gerçek ve tüzel kişilere hitaben, belirli bir edimin ya da taahhüdün, belirlenen sürede ve şartlar uyarınca yerine getirileceğini taahhüt

eden, yerine getirilmez ise söz konusu taahhüt bedelinin banka tarafından ödeneceğini garanti altına alan belgedir. Bu belgeler;

- Teminat Mektupları
- Akreditifler
- Aval Kabul Kredileri
- Harici Garantiler

3.3. Diğer Bankacılık Hizmetleri

Katılım bankaları nakdi ve gayrinakdi fonlama haricinde diğer konvansiyonel bankaların vermiş olduğu bankacılık hizmetlerini de müşterilerine sunmaktadırlar.(www.turkiyefinans.com.tr) Bu hizmetler;

- Cari hesaplar üzerine çek karnesi hazırlamak
- Kredi kartı limiti tahsis etmek
- Spot döviz alım satımı yapmak,
- Yurt içi PÖS (perakende ödeme sistemi) işlemleri yapmak
- Yurt dışı para transferlerini gerçekleştirmek.
- Çek ve senet tahsil işlemleri yapmak,
- Fatura tahsilâtı yapmak,
- Kambiyo hizmetleri vermek,
- Kiralık kasa hizmetleri sunmak,
- Sigorta aracılık hizmetleri sunmak

4. FON TOPLAMA FAALİYETLERİ

Katılım bankaları tasarruf sahiplerinden özel cari hesaplar, katılma hesapları ve özel fon havuzları olmak üzere üç yöntemle fon toplarlar.

4.1. Özel Cari Hesaplar:

Türk Lirası ve yabancı para cinsinden açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilme özelliği taşıyan, karşılığında hesap sahibine anapara dışında kâr ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır. Katılım bankaları kurum politikalarına göre cari hesaplara çeşitli oranlarda hesap işletim masrafları uygulayabilmektedirler. Cari hesaplardaki fonlardan gelir vergisi vb vergiler alınmamaktadır.

4.2. Katılma Hesapları

Türk Lirası ve yabancı para cinsinden “kâr ve zarara katılma hesabı cüzdanı” karşılığında yatırılan fonların, katılım bankalarınca kullandırılmasından doğacak Kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş faiz, kâr ve diğer nam altında bir getiri taahhüt edilmeyen, ayrıca anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır.

Bu hesaplara yatırılan fonlar için katılım bankaları herhangi bir faiz kar vb getiriyi önceden taahhüt edemez. Vade sonunda kurum tarafından belirlenen

politikalar dâhilinde kar payı dağıtılmaktadır. Yatırımcılar için bir dahaki dönemde alınacak kar payı oranı olarak, bir önceki dönemde dağıtılan kar payı referans olarak gösterilebilir. Yatırımcı vade içinde mevcut fonlarından para çekebilir. Bu durumda diğer konvansiyonel bankalarda yaşanan vade faizi bozulması işlemi katılım bankalarında yaşanmamaktadır.

Vade içinde yatırımcı tarafından hesaptan para çekilmesi durumunda, vade sonunda hesapta kalan fon üzerinden kar dağıtımı yapılır. Yatırımcı vade sonunda aldığı kar tutarı üzerinden vergi ödemektedir. Katılım hesaplarında müşteriye anapara garantisi de taahhüt edilmez ancak katılım bankalarının her bilanço döneminde kar elde etmeleri neticesinde teoride anapara garantisi olmasa da katılım bankaları mevduat sahiplerine zarar dağıtımı yapmamışlardır. Zira bankanın mevduat sahibine kar yerine zarar dağıtımı yapması günümüz bankacılık sektörü içinde bankanın faaliyetini sürdürebilmesi açısından imkânsıza yakın bir durum oluşturur.

4.3. Sukuk

Özellikle son on yılda önemi ve popülaritesi giderek artan bir finansal araçtır. Dikkat çekici bir hızla büyüyen İslami finansal hizmetlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan sukuk, katılım bankaları başta olmak üzere finansal kurum ve kuruluşlara, işletmelere ve ülke hazinelerine finansal piyasalardan İslam hukukuyla uyumlu kaynak sağlama imkânı tanıyan bir araçtır.

Özellikle 1990 lı yıllarda varlığa dayalı menkul kıymet VDMK (varlığa dayalı menkul kıymetleştirme) ile finansal piyasalarda alternatif kaynak oluşturma yönteminin katılım bankacılığı sistemine uyarlaması olarak düşünülebilir. Katılım bankaları kendi bünyelerinde leasing işlemleri yapabilmektedir. Leasing işlemlerinden doğan alacakların menkul kıymetleştirilerek ihraç edilmesi ve yatırımcılardan fon toplanması, katılım bankaları için yeni bir finansman kaynağının oluşturulmasına olanak sağlamıştır.

5. KÂR PAYI İLE FAİZ ARASINDAKİ FARKLAR

Öncelikle İslam'ın temel kaynaklarından, İslam âlimlerinin görüş birliği içinde verdikleri hükümlerden ve İslam hukukçularının yazdıkları genel ilkeler literatüründen istifadeyle İslam ekonomisinin temel ilkeleri tespit edilmiştir. Bu ilkeler, ticaretin helal olduğu, tefeciliğin, aldatmanın, israfın, servet stoklamanın, cimriliğin ve faizin yasak olduğudur. (Aktepe,2014)

Kar, bir üretim içinde, emeğin eşliğindeki sermayenin, paradan mala, maldan tekrar para veya başka bir hâle evrilip çevrilmesi, kısacası bir mübadele süreci içinde işletilmesi sonucu, mevcut iktisâdi varlıklarda toplum adına meydana getirilen pozitif değer açısından emek ile sermayenin aldığı paydır.

Karda bu üretim sürecinin, yani girişimin zararlı sonuçlanması halinde negatif olan ve dolaylı da olsa bütün toplumun etkilendiği bu sonuçtan sermaye sahibi doğrudan etkilenir.

Başka bir ifadeyle kâr, toplumla birlikte ve ona bir katkıda bulunulması şartıyla elde edilen artı gelirdir.

Faiz ise, bütün riskleri direkt olarak borçluya, dolaylı olarak da topluma yansıyan, üretim süreci içindeki borç sermayenin, borçlunun zimmetine geçtiği şekliyle mahiyet değiştirmeden getirdiği artı gelirdir. Faizde, kârın aksine ne bir alım-satım ne de paranın bir halden başka bir hale (paradan mala, maldan tekrar paraya veya başka bir mala) çevrilmesi vardır. Ödünç alan kişinin zimmetinde borç olarak karar kılan para vade sonunda, üzerinde anlaşılan şartlara göre, ister borcun cinsinden ister başka cinsten bir fazlalıkla, aynen geri döner. Faizde sermaye sahibi vade sonunda anaparasıyla birlikte ne kadar faiz edeceğini bilir ve bu miktar artık onun kazanılmış hakkı haline gelir.

Faiz ile kâr arasındaki temel farklardan birisi, faizin doğmamış ve ortada olmayan bir gelirin paylaşımı; kârın ise doğmuş, varlığı kesin olarak ortaya çıkmış ve miktarı tam olarak bilinen gelirin paylaşımıdır.

Kâr, reel bir üretim sonucu elde edilen reel bir gelirin paylaşılması sonucu elde edilir. Faiz ise, üretim ekonomisinden daha çok, bugünkü yaygın tabiriyle, rant ekonomisinin sonucudur.

6. SİSTEMİN AVANTAJLARI

- Kaynak fazlası olan körfez ülkelerinden Türkiye'ye fon gelmektedir.

-Ortadoğu'nun petrol zengini ülkeleri ile bu sistem sonucu artan mali ilişkiler ve iç içe geçen menfaatlerden ötürü ticari ilişkilerdeki canlanma olmaktadır.

-Toplanan fonların tamamen reel sektöre aktarılması. Bankaların bilançoları incelendiğinde

Katılım bankalarında kullanılan nakdi fonların toplanan fonlara oranı %90'lar civarındadır. Bu oran konvansiyonel bankalarda %70'ler civarındadır. Bu durum katılım bankalarının topladığı fonların tamamına yakınının reel sektöre aktarıldığını, faiz getirisi olan finansal enstrümanlara fon aktarımının yapılmadığını göstermektedir. Türkiye'de katılım bankaları, çalışma prensipleri gereği devlet iç borçlanma senetleri gibi sabit getirili plasmanlara gitmemekte ve T.C. Merkez Bankası'nda blokesi mecburi fonlarla, günlük nakit ihtiyacı dışında kalan paralarla doğrudan reel ekonomiyi fonlamaktadır.(Doğan,2008)

-Katılım bankaları faturalandırılabilen mal ve hizmet alımlarını fonladıkları için piyasadaki gayriresmi ticareti önleyici bir rol oynamaktadırlar. Bu durum da ülkenin vergi gelirlerini arttırmasını sağlamaktadır.

-Katılım bankaları faturalandırılabilen mal ve hizmet alımlarını taksitlendirme yoluyla finanse ettiğinden firmaların finansman sistemlerini disipline eder. Diğer konvansiyonel bankalarda sıkça kullanılan borçlu cari hesap kredili mevduat hesabı ve türev faizli kredilendirme tekniklerinde herhangi bir faturaya dayandırılmadan müşteriler kredilendirilir. Bu durumda firmaya çektiği kredide serbesti tanımaktadır. Firmalar, bankadan elde ettiği finansmanı serbestçe harcayabilmekte amacı dışında yerlere aktarabilmektedir.

-Katılım bankalarından alınan fonlar, proje bazlı olarak taksitlendirildiğinden firmalar tarafından takibi daha kolaydır. Bilanço dönemlerinde ilgili mali tablolara yansıtılması açısından daha az bir operasyonel yük yüklenmiş olurlar.

-Katılım bankaları kriz dönemlerinde diğer konvansiyonel bankaların yaptıkları uygulamalardan farklı olarak kredileri geri çağırma işlemleri yapmamaktadırlar. Bu durum da ülke istihdamının %90'nını oluşturan küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri kriz dönemlerinde risklerden korunmasını sağlamaktadır.

-Katılım bankalarının nakdi fonlamalarında taksit planı ticaret işleminin başında belirlenmektedir. Bu nedenle kredinin maliyeti firma için kredi kullanımı başında belirlenir bu durum krediyi kullanan firmaya kredi maliyetinin bastan bilinmesi sinmesinden ötürü belirsizliklerin ortaya çıkmasını engellemiş olur. Katılım bankalarında kredi kullanımı yapıldıktan sonra maliyet değişimi söz konusu değildir. Merkez bankasının uygulamış olduğu faiz oranlarındaki artırım ya da azaltım yapması, ülke içindeki siyasal gelişmeler sonucu ekonomi verilerinde yaşanan dalgalanma kredinin maliyeti yukarı yönlü ya da aşağı yönlü etkilemez. Kredinin maliyeti her koşulda sabit kalacaktır.

-Katılım bankaları, kredi geri ödemelerinde sıkıntı yaşandığında ve kredinin takibe atılmasını gerektirecek durumlarda, reel sektörü fonlama işlemi yapmalarından dolayı, diğer bankalara nazaran müşterilerine daha etik davranarak gerek kredinin yapılandırılması ve gerekse de kredinin takibe atılma süresi olan 90 gün süresinin uzatılması hususunda, daha etik davranmaktadırlar.

-Katılım bankaları, faizle çalışan geleneksel tasarruf kurumlarına manevi inançlar dolayısıyla akmayıp, mali kurumlar dışında, altın, döviz, bina, arsa şeklinde veya yığın şeklinde saklanan fonların ekonominin emrine sunulmasını sağlamaktadır.

-Katılım bankaları özellikle son dönemde bireysel yatırımcılara sunmuş oldukları yeni yatırım araçları aracılığıyla atıl kalmış yastık altı değerlerini reel sektöre çekebilmeyi başarmışlardır. Bu ürünler arasında altın hesabı, gümüş hesabı, platin hesabı, sukuk ihracı vb. ürünlerdir.

-Katılım bankalarında da gerçek kişilerin açtırmış oldukları mevduat hesaplarında, 100,000 TL ve karşılığı yabancı para cinsine kadar olan meblağ devlet garantisindedir. Katılım bankaları da 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabidir.

-Katılım bankaları, İslami bankacılık prensiplerine uygun olarak hareket etme çabası içinde olduklarından, amansızca rekabet eden ve bu sebepten ötürü insani değerleri bir yana bırakan konvansiyonel bankalara nazaran, sektörde daha insani olarak anılmaktadır.

7. SİSTEMİN EKSİKLİKLERİ

-Katılım bankaları, mevduat sahiplerine faiz taahhüdünde bulunamadıklarından, yatırımcılar açısından bir belirsizlik bulunmaktadır.

-Katılım bankaları nakdi fonlamalarını taksitlendirme yöntemiyle yapmaktadır. Taksitin içinde anapara ve kar bulunmaktadır. Uzun vadeli kredi kullandırmalarında banka krediden elde ettiği karı uzun vadede tahsil etmektedir. Elde ettiği karın belli bir kısmını da yatırımcılarının mevduatlarına kar olarak dağıtmaktadır. Bu nedenle katılım bankalarının mevduatlarına dağıttığı kar payları konvansiyonel bankaların mevduatlarına dağıttığı kar paylarına oranla kısmen de olsa daha düşük kalabilmektedir. Ya da oran artırımını durumlarında katılım bankaları süreç açısından daha uzun sürede kar paylarını değiştirebilmektedirler. Bunun temel sebebi konvansiyonel bankaların taksitli krediler yerine faizin daha kısa sürede tahsil edildiği BCH ve KMH (kredili mevduat hesabı) vb kredi fonlama yöntemlerine sahip olmalarıdır. Ayrıca devlet iç borçlanma senedi vb enstrümanlara kaynaklarını aktarabilmeleri de mevduat sahiplerine daha yüksek oranda faiz sunabilme imkânı sunmaktadır.

-Katılım bankaları nakdi plasmanlarında müşterilerini taksitlendirme yaparak fonlamaktadır. Taksit tarihleri kesin ve nettir. Ancak günümüz Türkiye Ekonomisi'nde firmalar alacaklarını gününde tahsil edememe durumu ile sıkça karşılaşmaktadırlar. Bankaya kredi taksitlerini gününde ödeyemediğinde gecikmeye düşmektedirler. Konvansiyonel bankalarda BCH kredilerinde kredi taksit günü kesin değildir. Belirli dönem sonlarında kredinin faizi ödemekle yükümlü olan firma, tahsilâtlarındaki belirsizlikleri nedeniyle gecikmeye düşme durumunu ekarte etmektedir.

-Katılım bankaları faturalandırılabilenden mal ve hizmet alımlarını fonlamaktadırlar. Ancak maalesef günümüz ülke ekonomisinde birçok sektörde mal ve hizmet alınmaları gayriresmi satışlar üzerinden yapılmaktadır. Katılım

bankaları bu tür alımlar için firmanın kredibilitesi yeterli olsa dahi nakdi fonlama yapmamaktadırlar.

-Katılım bankacılığında işlemler fatura karşılığında yapıldığından fonlama işlemlerinde operasyonel işlem süreci diğer bankalara nazaran daha fazla olabilmektedir.

2001 yılında ihlâs finansın iflası ve mudilerinin yaşamış olduğu sıkıntılar katılım bankacılığına olan güvenin azalmasına yol açmıştır. Ancak 2003 yılında kanun yapıcı tarafından ilgili yasal tedbirlerin alınması ve bankacılık sektörünün güvenilir hale gelmesi, katılım bankacılığının da güvenilirliğini arttırmıştır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de katılım bankaları olarak ifade edilen kuruluşlar, ekonomik ve sosyo kültürel anlamda toplumsal ihtiyacın gereksinimi sonucunda ortaya çıkan kuruluşlardır. İnançlar gereği ve diğer sebeplerden dolayı ekonominin dışında atıl olarak kalmış nakit, likiditesi yüksek kıymetli maden vb. tasarruf araçlarının doğrudan reel ekonomiye kazandırılması hususunda tasarruf sahipleri ile müteşebbisler arasında önemli bir köprü görevini gören katılım bankaları gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, değişik finansal enstrümanlarla mevcut potansiyel kaynakların daha iyi değerlendirilmesini sağlamaktadırlar.

Dünyadaki en büyük katılım bankacılığı temsilcilerinin HSBC Bank ve CITI Bank’ın olduğu, sadece Arap yarım adası değil, başta Almanya olmak üzere Avrupa’nın önde gelen gelişmiş ülkelerinin de faizsiz bankacılığa her geçen gün daha fazla önem verildiği görülmektedir. Türkiye’deki katılım bankalarının da bankacılık sektöründeki payının gün geçtikçe artmasına rağmen, toplam içerisindeki payının halen yetersiz düzeylerde olduğu görülmektedir. Bugün için %5’ler düzeyindeki sektörden alınan payın kısa sürede %15’ler seviyesine çıkacağı düşünülmektedir. Katılım bankacılığı sisteminin kendini kamuoyuna yeterince tanıtamamış olması sektörün gelişmesi önündeki en büyük engeldir. İlerleyen dönemde katılım banka sayısı ve sektör büyüklüğü; kamunun yanı sıra özel sektör tarafından yapılacak yatırımlarla artması beklenmektedir. Yakın gelecekte yabancı yatırımcıların da Türkiye’de katılım bankası kurma, satın alma konusunda taleplerinin olacağı düşünülmektedir.

Gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarındaki finansal araç çeşitliliğinin ve derinliliğinin bulunması sayesinde global sermaye hareketlerinin de öncelikli olarak bu piyasaları seçtiği aşıkardır. Gerek jeopolitik konumu ve gerekse de son yıllarda ekonomik büyüme atılımı gösteren Türkiye’de, katılım bankacılığının gelişmesi sayesinde, yurt içindeki atıl kalmış tasarruflar ve global İslami sermaye hareketleri daha rahat ülke ekonomisine kazandırılabilir.

KAYNAKÇA

- AKTEPE İshak Emin, Sorularla Katılım Bankacılığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul,2014.
- DARÇIN Ahmet Cüneyt, Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı, Ankara,2007.
- DOĞAN Sibel, Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kahramanmaraş,2008.
- ESKİCİ Mustafa Minel, Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları’nın Müşteri Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi İşletme Bölümü, Isparta, 2007.
- USULCAN Emre, Katılım Bankalarında Bireysel Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketicilerin Katılım Bankaları Tarihinde Etkili Olan Faktörler, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 2013
- www.turkiyefinans.com.tr
- www.riskonomi.com
- www.baskent.edu.tr